

Oponentský posudek na diplomovou práci Jana Lupricha: Maďarská menšinová politika po roce 1990. Samospráva německé národnostní menšiny, Praha 2007. 143 s.

Pod pojmem „maďarská menšinová politika“ si obvykle představujeme národnostní politiku dualistických Uher, respektive vztah maďarského státu vůči maďarskému obyvatelstvu, které v důsledku rozpadu historických Uher, vzniku nástupnických států a z rozhodnutí dohodových velmocí se stalo součástí pro ně cizích států. Menšinová politika maďarských vlád po roce 1920, a zejména pak po změně režimu v roce 1990 měla však i druhou stránku – starost o svoje menšiny domácí. Jejich počet ve srovnání s menšinami maďarskými je nepatrný, přesto, právě vzhledem k požadavkům na ochranu zahraničního maďarství, se stalo postavení národních menšin v Maďarsku organickou součástí nejen vnitřní politiky, ale i maďarské zahraničněpolitické strategie.

Tomuto problému je věnována diplomová práce Jana Lupricha. Jak autor v úvodu konstatuje, za cíl si vytkl analyzovat otázky menšinové politiky Maďarska v 90. letech s přesahem do současnosti a odhalit rozpory, objevující se mezi schválenými ustanoveními a jejich fungováním v praxi. Pro demonstraci praktické aplikace menšinového samosprávního systému v Maďarsku zvolil příklad německé menšinové samosprávy.

První tři kapitoly práce autor zaměřil na teoretický výklad pojmů menšina a menšinová politika, které jsou užívány v Evropě vůbec a v Maďarsku zvláště, a stanovil, v jakém pojetí bude tyto pojmy užívat. Rozhodl se soustředit na realizaci menšinové politiky ve vztahu stát – domácí menšina, s nutným přihlédnutím k prioritě maďarské zahraniční politiky týkající se ochrany maďarské menšiny žijící v zahraničí. Za nezbytné považoval zmínit demografický vývoj na území Maďarska a proměny národnostního rozvrstvení. V této souvislosti předložil problém tzv. dvojí identity.

Před analýzou vlastního problému autor v samostatné kapitole charakterizoval maďarskou menšinovou politiku v letech 1900-1989, která členil na období předtrianonské, meziválečné a dobu komunistické diktatury. Výstižně postihl základní rysy typické pro menšinovou politiku v těchto třech etapách.

Těžiště práce spočívá v její třetí části, zahrnující kapitoly V-VII, které analyzují vývoj maďarské menšinové politiky po roce 1990. V. kapitola je zaměřena na vztah státních institucí a menšinových institucí, úlohu ochránce menšinových práv, otázku ústavní ochrany menšin a zejména pak na analýzu maďarského menšinového zákona. VI. kapitola rozebírá klady a zápory menšinového zákona z hlediska fungování menšinové samosprávy, postihuje způsob volby menšinových samospráv na všech jejích stupních. Samostatná podkapitola je věnována problému zneužívání menšinových práv, respektive činnosti „pseudomenšinové“ samosprávy, které autor nazývá „etnobyznysem“. Shromáždil argumenty hovořící pro nezbytnost novelizace volebního systému týkajícího se menšinových samospráv, především pak začlenění práva menšin rozhodovat o tom, kdo je jejím příslušníkem, připomněl však i úskalí spojená s tímto rozhodováním, zejména pak problém znalosti mateřského (menšinového) jazyka. VII. kapitolu autor věnoval analýze problému parlamentního zastoupení maďarských domácích menšin, jehož praktickou realizaci navzdory tomu, že podle menšinového zákona mají menšiny právo být zastoupeny v parlamentu, považuje za nedostatečnou.

V poslední kapitole se autor zaměřil na konkrétní problém menšinové samosprávy německé minority v Maďarsku. Na základě výzkumu, provedeného mezi příslušníky tzv. maďarských Němců, se pokusil nalézt odpověď na otázku diskrepance mezi růstem počtu těch, co se hlásí k německé národnosti, a těmi, co považují němčinu za svůj mateřský jazyk.

V závěru autor postihuje specifika maďarského samosprávního menšinového systému a oprávněně klade důraz na jeho zahraničněpolitickou dimenzi, očekávající reciproční odezvu v postavení maďarských menšin žijících v sousedních státech. V obsáhlé příloze jsou uvedeny

rozhovory s představiteli německé menšinové samosprávy. Ponechání jednotlivých rozhorů v německé originále ovšem považují za diskutabilní.

Souhrnně je možno konstatovat, že autor diplomové práce Jan Luprich se svého úkolu zhostil výtečně a odpověděl na otázky, které si v úvodu položil. Prokázal znalost celé problematiky i schopnost orientovat se ve složitém menšinovém problému a neutopit se v něm. Práce je dokladem jasného analytického myšlení a zároveň i způsobilosti vyvodit vlastní závěry. Kladem je i bohatě zastoupená literatura a široká pramenná základna, z níž autor vycházel.

Nicméně několik připomínek:

- rozdělení do kapitol je nerovnoměrné, především v první části (kapitoly I-III);
- není příliš zmíněn terminologický problém, týkající se užívání pojmu národní-národnostní ve vztahu k menšinám, který v maďarsko-slovenských vztazích nadělal hodně zlé krve a byl mu připisován politický význam. Maďarský menšinový zákon nemluví o národnostních, ale o národních a etnických menšinách, jak autor sice uvádí, ale neužívá tohoto pojmu jednotně. V titulu své práce používá pojem německá *národnostní* menšina, v textu mluví o německé *národní* menšině (s. 10 a dále)
- k národnostnímu zákonu z roku 1868 – pojem „*natio hungarica*“ nebyl tvůrci zákona chápán jako stavovský nadnárodní pojem, jak autor uvádí, ale jako občanský, jak konec konců dokládá hned následující citát „...jehož rovnoprávným členem /tj. uherského národa-E.I./ je každý občan vlasti, ať už patří ke kterékoli národnosti“ (s. 28);
- v procesu maďarizace na konci 19. století v Uhrách nešlo jen o „jazykový šovinismus“, ale o pokus vytvořit (násilným způsobem) jednotný politický maďarský národ (s. 30);
- v české historické literatuře se užívá název Podkarpatská Rus (do roku 1945) (s. 31); občas i jiný prohrěšek proti obecně zavedené české terminologii – občanské organizace (nikoli civilní), společná kandidátka (nikoli jednotná);
- Antalova vláda nikdy neusilovala – veřejně ani skrytě – o revizi trianonského uspořádání (s. 33);
- Maďarsko se ocitlo (po skončení druhé světové války) v postavení totálně poraženého státu (nikoli poraženeckého) (s. 33);
- základní smlouva s Rumunskem stejně jako základní smlouva se Slovenskem byla z roku 1995, smlouva s Ukrajinou byla z roku 1993. Podstatou bylo uznání absolutní neměnitelnosti hranic výměnou za internacionalizaci menšinové otázky (s. 43-44);
- zákon o zřízení VÚC na Slovensku byl schválen až za Dzurindovy, nikoli Mečiarovy třetí vlády (s. 44)
- nejasnosti ve výkladu Zákona o zahraničních Maďarech (tzv. krajanský zákon – status *törvény*): nešlo o vydání maďarského pasu, ale průkazu zahraničního Maďara. Rakousko bylo původně do souhrnu sousedících zemí, kde měl být ZZM uplatňován, zahrnuto. Pominuto bylo až poté, když Maďarsko akceptovalo výhradu Evropské unie, že mezi občany EU není možno činit rozdíly na etnickém základě. O platnosti ZZM v Rumunsku jednal s rumunským premiérem už Viktor Orbán v prosinci 2001, dohody bylo dosaženo poté, co si Rumunsko prosadilo získání tříměsíčního pracovního povolení v Maďarsku pro všechny rumunské občany (s. 45). Autor pak pominul konečnou modifikaci ZZM a podpis dohody se Slovenskem 7. prosince 2003, jejíž kompromisní text stanovil, jakým způsobem může být poskytována podpora v oblasti školství a kultury i Slovákům žijícím v Maďarsku.
- Viktor Orbán nezvítězil ve volbách v květnu 1998 v důsledku přijetí ZZM, ten se začal projednávat o více než dva roky později (s. 63);

- Maďarská strana pracujících nebyla v 50. letech přejmenována na MSDS, ale 31. října 1956 ukončila svou činnost a byla vytvořena Maďarská socialistická dělnická strana, existující do 7. 10. 1989.
- rekapitulace politického vývoje na s. 53 je natolik stručná, že nevyovídá vůbec nic;
- úvodní část týkající se vysídlení maďarských Němců po roce 1945 je příliš zjednodušující a v některých ohledech i nesprávná, chybné je zejména pak konstatování: „Obdobně jako v Rakousku...bylo nutné najít cestu ospravedlnění i v Maďarsku, a to nejlépe v podobě obětního beránka. Spojenecká kontrolní komise, zcela ovládaná Sověty, si byla dobře vědoma toho, že pro zajištění trvalé moci komunistů nejlépe poslouží mýtus o svedení národa prohitlerovskými Šváby.“ (s. 88);
- otázka dvojí identity se nevztahuje jen na případ maďarských Němců, jak by mohlo z textu vyplývat (srov. zdůrazňování dvojí identity, tj. vztahu k rodné zemi a zároveň k mateřské zemi u příslušníků maďarské menšiny);
- bylo by třeba sjednotit zkratky – buď celé česky nebo celé maďarsky, tedy nikoli ÚV MSZMP (s. 60);
- rovněž tak poznámkový aparát je užíván nejednotně – v textu i pod čarou;

Navzdory uvedeným připomínkám považuji diplomovou práci Jana Lupricha za výbornou a hodnotím ji známkou 1 – výborně.

Praha, 3. ledna 2008

Eva Irmanová